

UNIVERSITAT DE BARCELONA
DISCURS INAUGURAL DEL CURS ACADÈMIC 1975-76

EL PREU DE LA LLIBERTAT

PEL

DR. D. RAMON TRIAS FARGAS

CATEDRÀTIC D'HISENDA PÚBLICA I SISTEMA FISCAL

DE LA

FACULTAT DE CIÈNCIES ECONÒMIQUES I EMPRESARIALS

BARCELONA

1975

Unit-1

RR-859

dup

EL PREU DE LA LLIBERTAT

UNIVERSITAT DE BARCELONA
DISCURS INAUGURAL DEL CURS ACADÈMIC 1975-76

EL PREU DE LA LLIBERTAT

PEL

DR. D. RAMÓN TRIAS FARGAS

CATEDRÀTIC D'HISENDA PÚBLICA I SISTEMA FISCAL

DE LA

FACULTAT DE CIÈNCIES ECONÒMIQUES I EMPRESARIALS

BARCELONA

1975

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0701462338

R. 330.236

TABLEAU DE LA LIBRAIRIE

Magfc. i Excm. Sr.
Il·lustres companys
Estudiants
Senyores i senyors

Quan el rector Fabià Estapé comunicà que em corresponia reglamentàriament pronunciar el discurs d'apertura del curs acadèmic 1975-76, podia haver adoptat jo dues positures. Una, tal volta la més prudent a la vista de les meves pregoneres reserves sobre com es mena la política universitària en aquests moments a Espanya, era la renúncia, que qualsevol excusa podria donar-me, a adreçar-vos la paraula. Ben pensades les coses, vaig decidir d'adoptar l'altra i acceptar, car no s'adiu amb el meu temperament defugir responsabilitats, i menys en moments crítics. Al cap i a la fi aquest acte em proporciona l'avinentesa de contar al poder establert, àmpliament representat avui aquí, algunes de les dificultats en què, al meu parer, es debat el país, i que cal corregir aviat si les coses no han de complicar-se irremeiablement.

Posat en el trànsit, haig de confessar que jo no puc sostreure'm a la influència que exercí la Universitat Autònoma i bilingüe de Barcelona, en temps de la 2.ª República. Jo sé molt bé que el primer manament de la llei d'aquells homes és fàcil de resumir: *La Universitat està al servei de la societat que la sosté*. Per

tant la Universitat de Barcelona està, primer de tot, al servei de la ciutat de Barcelona, que s'estén poderosa i maltractada al voltant d'aquest recinte. I deu, no cal dir-ho, contribuir a la solució dels seus problemes. És evident que a través de Barcelona aquesta Universitat està, o ha d'estar, en contacte amb Catalunya entera. És innegable també que, responsabilitzant-nos de la problemàtica d'aquest país català que compta amb el 15 % de la població total que s'agrupa sota l'autoritat de l'Estat Espanyol, i que obté quasi la quarta part del seu producte brut global, estenem les nostres inquietuds per tot l'àmbit geogràfic dels pobles hispànics. Adhuc més enllà. Perquè el Rosselló, la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, i d'altres testimonis de la personalitat catalana Pirineus enllà, són quelcom nostre i no volem ni podem desentendre'ns. Que quedi clar, doncs, que no tenim de la nostra missió una visió de campanar. Però la primera cosa és la primera cosa. I en el nostre cas allò primer és Barcelona i Catalunya i les condicions de vida dels barcelonins i dels catalans. Això vol dir que el meu discurs serà concret més que no pas abstracte i polèmic més que no pas anestèsic.

I

L'argument de la meva tesi és molt senzill. La llibertat i la igualtat —o la justícia social si ho prefereixen— són els objectes prioritaris de les societats contemporànies. L'ur obtenció simultània no és fàcil, però és possible i s'ha d'aconseguir una aproximació acceptable. Això és tot.

Amb raó s'ha pogut dir que la història del progrés humà és la història mateixa de la llibertat de l'home. Quan Ulisses, fa uns mil·lenaris, vol forçar les boques d'Hèrcules que el separen del mar ignot, va empès per la força irresistible d'una curiositat intel·lectual que el consumeix. És ella la que el mena a esculpir els primers traços del perfil que coneixem avui a l'home d'Occident. Per un d'aquests esforços de simetria en què es complau la història, el darrer gran pas, que no l'últim, que fa la ciència de la nostra civilització, ben nostra si ens deixem de falses modèsties o d'innecessaris complexos de culpa, ens duu de la mà d'Einstein fins al silenci insondable dels espais siderals. El poeta i el savi saben i proclamen que la humanitat se salta cap a endavant les lleis immutables de l'espècie perquè és capaç de sentir curiositat. I tots dos saben i proclamen que, sense llibertat individual, la inquietud pel desconegut no és possible i que, per tant, sense lliber-

tat l'home no seria el que és. Amb mots, doncs, de qui fou més eloquent que jo, us exhorto d'entrada que estimeu la llibertat amb passió. La llibertat és majestàtica. La llibertat és santa.

Assentat això, les coses no resulten tan simples. No recordo ara qui digué amb tant d'encert que el pecat original és la primera afirmació de la voluntat individual lliure i, com a tal, fou el primer acte realment humà que enregistra la història. Alhora, i això és significatiu, fou aquell un acte de desobediència a l'autoritat. La dicotomia entre poder i submissió constitueix el primer pas. Aquest segueix essent l'enfocament dels liberals ortodoxos. Però és que en aquell moment Adam i Eva estaven sols davant Déu. Amb la propagació de l'espècie aquella primera relació simple es complica amb els vincles horitzontals que s'estableixen entre els homes. Apareix llavors el concepte d'igualtat. És condicionada per la llibertat i la condiciona alhora, i entre totes dues influeixen damunt el poder i en són influïdes. El plantejament polític contemporani queda així estructurat en els seus elements essencials.

En efecte, la llibertat no s'ha vist mai com avui empaitada des de totes bandes. Per molt que hom pugui afirmar que hem entrat pel camí de la irracionalitat; encara que és clar que la llibertat de pensament serà sempre per a minories; a pesar de tot això i d'altres coses que podrien adduir-se, la llibertat no estaria en entredit com hi està si algun principi tan poderós com ella mateixa i que sembla contradir-la no operés,

present tothora, a la consciència dels homes. Em refereixo a l'aspiració d'igualtat que des de sempre ha mogut els pobles. Dos observadors polítics del segle passat, molt dissemblants entre si encara que de vegades molt units, i als quals tornarem repetidament de seguida —J. S. Mill, A. de Tocqueville— estaven d'acord a afirmar que les pàgines de la història dels darrers segles giren sense enregistrar cap esdeveniment important que no hagi resultat en benefici d'una major igualtat entre els homes.

La igualtat i la llibertat són conceptes que de vegades apareixen contraposats i que a voltes es complementen. El que sí és clar és que la llibertat i la igualtat es condicionen recíprocament. I donat que la dinàmica social no coneix avui propulsors més poderosos que l'ànsia de llibertat i el principi d'igualtat, m'ha semblat que és aquest un bon tema de preocupació universitària des del qual davallar després als problemes de la realitat que ens és pròpia.

Tot just arribats els homes a un moment històric en què, per primer cop, la llibertat semblava imposar-se, hem viscut en el que va de segle els embats més durs contra ella. Això és degut al fet que hom ha cregut que la llibertat feia impossible tota aproximació a la igualtat i que en la pràctica aquella es reduïa a la defensa de posicions de preponderància preses pels membres més forts de la societat. ¿És correcta, però, aquesta tesi?

Instintivament pensem en el desig d'igualtat com en una aspiració altruista i generosa, de caràcter col·lectivista i associatiu, que es basa en els millors impulsos de fraternitat de què és capaç l'ànima de l'home. És quelcom que advoca per la tranquil·litat espiritual i la seguretat material i injecta per això mateix en la vida de tots nosaltres l'anestèsia que adorm tantes angúnies com ens assetgen. La igualtat és desitjada sense ésser admirada, car és tanta la confiança que inspira que l'aclamem fins i tot a gratient que redueix els nostres horitzonts.

En canvi, la llibertat és quelcom grandios que ningú no gosa deprecar de front. Ens enorgullim de la nostra capacitat d'ésser lliures, encara que pocs gosem fer-ne ús. És un ideal remot que, en el millor dels casos, es reservat als semidéus que la providència escull amb parsimònia i, en el pitjor, subministra el suc de cultiu per a l'individualisme més insolidari i egoista a què l'home, en els seus mals moments, tendeix a inclinar-se.

En l'intent sempre present d'abstreure de la complexíssima realitat, identifiquem la llibertat amb l'individualisme a ultrança i la igualtat amb el col·lectivisme solidari. Entre una i altra semblen sorgir esculls insalvables. Això no té perquè ésser així.

Si aquesta situació s'ha pogut produir és perquè s'ha corromput el concepte del que s'ha d'entendre per home lliure. Si algú a contribuït a deformar la idea de llibertat política, conferint-li el caràcter ex-

clusivista i decimonònic que avui se li retreu, fou John Stuart Mill. En un extens tractat, *On Liberty*, escrit el 1859, quan ja era clar que no es podia muntar un programa polític sense més amaniment que la llibertat individual, proposa el típic sistema liberal que avui refusem els uns i els altres. Llibertat, pràcticament sense límits, per a tots i per a tot. La llibertat, diu en afirmació molt discutible, consisteix a fer allò que ens plau. Només en estricta legítima defensa podem coartar la llibertat d'acció de ningú. L'home, i a fin de comptes l'home superdotat, és el Rei de la creació i sobretot de la societat política. El Govern, no governa i es limita a vigilar que els més forts no ens esbatussem entre nosaltres, sens perjudici que posats d'acord els forts atuïm els més febles. Fins i tot la majoria ha d'ésser desarmada per tal que no pugui dominar l'*élite* de científics i homes de talent, que són els qui realment saben el que es porten entre mans. En aquest punt, dissortadament, no és sol, perquè, per a bé o per a mal, les teories polítiques i socials les desenrotllen els intellectuals. Però no sé si molts han arribat a afirmar que, si la humanitat entera, menys un, fos d'opinió distinta a la d'aquest, tampoc aleshores no es justificaria que hom imposés l'opinió de tots sobre un. Absurd. Entre altres coses, en aquesta casa sabem de primera mà que el govern dels savis no és necessàriament el millor govern, encara que sí que ens consta que seria un dels més elitistes i oligàrquics. Per al filòsof de l'Índia House, no cal dir que el dèspota il·lustrat és el governant que correspon als pobles endarrerits. El que ningú no pot explicar-se

d'entrada és que el Mill sensat, fred però agut, de vegades socialistoide, de tantes de les seves obres, pogué ésser alhora el Mill carrincló, romàntic i exclusivista de *On Liberty*. La crítica més recent (F. Estapé, Gertrude Himmelfarb, W. Berns) opina que aquest assaig és obra de la dona de Mill més que de ningú. Si més no per ascendent moral sobre el seu autor material. No hem d'oblidar que Harriet Taylor gaudia d'una gran i, s'ha de dir, d'una immerescuda influència damunt el nostre home, que la considerava —amb error manifest— un gegant «intellectual». A aquest respecte crec necessari recordar que abans de casar-se amb ella, Mill i el primer marit de Harriet arribaren —segons sembla— a un d'aquest acords peculiars que produeix de vegades l'amor triangular, sobretot en àmbits victorians. Cosa inversemblant, marit i amant pactaren la renúncia de tots dos a l'amor carnal de la Musa i juraren limitar llurs relacions amb ella a l'àmbit espiritual. De segur que Salomó haguera desaprovat una solució tan negativa per a tots. No l'esmento pas amb l'esperança —vana, em temo, segons corren els temps— d'escandalitzar una mica tan distingit auditori. Porto a collació l'anècdota perquè sols en tan peculiars condicions pot entendre's que una dona limitada en els seus dots intel·lectuals pogué dur un pensador poderós a dir coses amb les quals en el seu fur intern no estava d'acord. I per això mateix el que he descrit constitueix també un episodi en la història del pensament que ha influït molt i malament en la causa de la llibertat que avui ens ocupa i que a mi tant em preocupa. Valia la pena d'aclarir que el con-

cepte de llibertat de Mill tal com apareix en aquest text, fonamental per a molts dels anomenats «liberals satisfets» de la vida, no és el nostre, ni tan sols és el seu, encara que sigui el d'aquells qui creuen que el liberalisme no és més que el manteniment de l'ordre establert.

Afortunadament, n'hi ha hagut d'altres que han vist les coses amb més perspicàcia i amb més encert. El millor, per al meu gust, fou Alexis de Tocqueville. I com si la sort volgués que no sortís jo d'aquí titllat d'antifeminista, greu contratemps avui dia, puc informar per a satisfacció de tots que també aquest normand, refinat a París, fou pregonament influït per una dona que admirava sens límits. Era anglesa, nou anys més gran que ell, apassionada i sedant alhora, disposava de grans dosis de sentit comú. A més a més, era la seva esposa d'ençà del primer dia, sense giragonses ni complicacions. La combinació d'aquestes virtuts amb la ment cartesiana i honrada, no per inclinada a la filosofia i perspicax, menys turbulenta, inquieta i impacient de l'aristòcrata, produeix una de les defenses més intel·ligents i més respectables de la llibertat que coneix el pensament modern. Intel·ligent, perquè en moments de canvi, quan a penes començaven a marcar rumb les convulsions de la revolució francesa i de la independència americana, identificà el curs real de la història a pesar dels seus desigs personals, que anaven per camins distints. Respectable, perquè sabé preferir, als seus interessos de privilegiat hereitari, unes formés anivelladores que compregué que eren més justes.

Ja el 1835, quan aparegué el seu definitiu i, des del primer dia, triomfal assaig sobre *La democràcia a Amèrica*, es va adonar del paper decisiu que el principi d'igualtat jugava a l'evolució social. D'ençà d'aquell moment inicial sabé percebre que la tendència a la igualtat entre els homes era una constant històrica i enregistrà —ja ho hem dit— amb un realisme no exempt de nostàlgia que no hi havia a la història de França cap esdeveniment històric important que no s'hagués produït en benefici de la igualtat. L'avenç gradual de la igualtat tenia, al seu judici, totes les característiques d'un fet providencial: És universal, és durable, escapa al control humà, i tots els esdeveniments i tots els homes hi contribueixen —va escriure en el prefaci a la seva obra més popular—. La llibertat queda en un segon pla entre les forces que mouen la història. Amb la seva cruel perspicàcia quasi clou la qüestió quan observa que això és possible no tant perquè els pobles menyspreïn la llibertat, ja que senten un gust instintiu per ella. El que ocorre és que la llibertat no és l'objecte principal i continu de llurs desigs. «Allò que els homes estimen amb amor etern és la igualtat.» Però aquesta tendència imparabile a la igualtat pot, segons com s'enfoqui, portar perills per a la llibertat. Afeblida la família, suprimits els gremis, abandonats els estaments feudals, relegada l'església, revocats els furs de les ciutats, suprimida la propietat privada sense la qual és molt difícil de sotreure's al poder polític, l'home comença a gaudir d'una igualtat que simultàniament l'aïlla del seu grup i en definitiva el deixa sol i dèbil davant l'Estat. Pot

passar aleshores que la igualtat no resulti voluntàriament dels associats, sinó imposada des de dalt. En tal cas es produeix en conflicte amb la llibertat i a més a més destrueix la mateixa igualtat.

Tot es confabula contra la llibertat de l'home en el món modern. Fins i tot, o sobretot, el ressort religiós, que tan decisiu fou, a l'albada de l'edat moderna, a l'hora de marcar, per a diversos segles, el ciutadà dels nostres dies.

Quan Luter inicia la reforma, empeny l'home a ésser lliure, a prendre les seves pròpies decisions i a entendre's directament amb Déu. Certament, amb això el dignifica. Però, alhora, l'aclapara amb el pes d'aquesta nova responsabilitat. Aquest home sol i esglaiat s'acostarà fàcilment, fugint de la seva pròpia ombra, a la calor multitudinària de les hosts amorfes que s'arremolinen rere la figura forta del tirà. Aquesta solitud i aquesta angoixa del modern home uniforme que detecta i denuncia Tocqueville és la mateixa solitud i la mateixa por de l'home lliure que cent-deu anys després comprovarà Erich Fromm des del camp psicològic. Sols que per al primer la solitud deriva de la igualtat i per al segon de la llibertat. L'home aïllat, per igual o per lliure, està sol davant si mateix i ell sol decideix la seva conducta. Aquesta solitud i aquests dubtes tremends de les resolucions preses en el secret de la consciència, els resulten insuportables als més i els porten a sotmetre's, en un estrany joc sado-masoquista, a la personalitat autoritària, de la qual la història recent ens ofereix exemples tristament famosos.

L'Església Catòlica, per la seva banda, segueix un altre camí, no per distint menys perillós per a la llibertat. Davant l'ètica protestant, s'aferma en l'autoritat i ofereix a l'home dèbil i desorientat el consol gregari de la seva mediació davant el Suprem Faedor. L'home és massa dèbil per a ésser lliure. La burocràcia romana li estén la seva protecció i la seva empara a canvi del seu lliurament. O sia, que uns persisteixen pel camí de l'autoritat: els catòlics. D'altres, els protestants, duen l'home a la llibertat només per tal que la perdi, incapaç d'aixecar-se fins a la seva grandesa. Qualsevulla que sigui l'alternativa que s'esculli, la llibertat sempre és en perill.

Però ens estem oblidant del nostre liberal ansiós, com l'han anomenat, quan més falta ens fa. A judici de Tocqueville, l'individualisme deriva de la igualtat i no de la llibertat. Però, més important, per a ell l'individualisme és la condició generalitzada i inferior dels homes sols. Aquesta soletat només pot desembocar en l'egoisme i el materialisme sens traves, que indefectiblement actuaran corrosivament sobre el cos social fins a destruir-lo. L'home solitari i corromput no pot contra l'empenta de l'Estat totpoderós. Sols la llibertat és capaç de treure'ns de l'entrebanc. Aquesta llibertat que per a Tocqueville no és sols la font de les més nobles virtuts, sinó, molt especialment, la rel dels més sòlids avantatges. Aquesta frase mereix un alto en el camí. En efecte, crec avinent de recordar que correspon apreciar els beneficis de la llibertat en dos plans diferents. Un de superior, ideal, i un altre de més ar-

ran de terra. El primer té a veure amb la llibertat de pensament i el seu exercici. Quan Galileu derroca la concepció ptolemaica del món, ho fa en virtut del seu pensament original i d'una voluntat lliure que el porta a jugar-se la vida davant el Sant Ofici en defensa de les seves idees. És clar que només uns pocs a cada època històrica fan ús d'aquesta llibertat creadora. Però, no és menys cert que tots ens beneficiem de llurs resultats, sense els quals no hi ha progrés per a la humanitat. Per tant a tots ens interessa que existeixi aquesta llibertat. Però no ens ha d'estranyar que, malgrat que l'espècie sap instintivament que la llibertat és necessària, no l'estimi. Resulta massa llunyana i exclusiva. El que una vasta majoria desitja abundantament —ja ho sabem— és que siguem iguals tots. Però aquí entra en joc l'altre pla, pràctic i útil de la llibertat. La llibertat fa l'home autònom en les seves decisions. Això li permet de viure segons les seves aptituds i inclinacions. Dit altrament l'home s'especialitza en les seves habilitats, en les seves creences i en les seves actituds. Amb això mateix, l'home lliure es fa interdependent i necessita els altres. Es tracta d'un fenomen similar a la interdependència que es crea en tot sistema econòmic arran de la divisió del treball. Ningú no pot funcionar per si sol. L'home comprèn llavors que el seu benestar i èxits i la seva pròpia felicitat només són possibles actuant a través del grup, junt amb d'altres homes (L. Luchini). La llibertat ens confereix una personalitat individual que, degut a la seva pròpia natura ens duu per necessitat material i vocació espiritual a acostar-nos als altres homes. A encai-

xar amb el nostre perfil propi en els grups socials. D'aquí les cooperatives, els sindicats, els partits polítics, etc. Tots resultats dels impulsos associatius de l'home lliure. És important destacar que aquestes inclinacions voluntàries porten a formar agrupacions d'individus semblants per algun motiu. Però entre els diferents grups es manté la diversitat. Aquestes diferències mantenen la llibertat de l'home, al mateix temps que la seva unió en grups distints els fa forts per defensar-la. Dit d'una altra manera, la llibertat contribueix a la igualtat que, per la seva banda, conserva la llibertat. Ens associem per dir-ho així a la defensiva enfront dels poderosos i enfront de l'Estat mateix. Aquesta és, doncs, una de les més interessants de les originalitats de Tocqueville. La llibertat val en el pla superior que li coneixem. Però a més a més la llibertat és útil perquè combat la tirania a què la igualtat uniforme ens podria dur, per mitjà de l'ajuda mútua, de la fraternitat humana, en suma, i aquest sí que és un argument que la majoria entén. La llibertat no és perquè uns pocs destaquin i es desprenguin dels altres, sinó que serveix perquè els més, associats lliurement i voluntàriament entre si, siguin forts i no siguin tiranitzats. La llibertat —insisteixo— no és sols la més noble de les virtuts; és també un sòlid avantatge a l'hora de lluitar tots, o sia a l'hora d'incorporar el poble, en la lluita contra l'abús del poder. Hom no defensa la llibertat per tal que els millors, no per admirables menys insolidaris, puguin actuar lliurement. Hom defensa la llibertat perquè és quelcom que porta els homes, tots els homes, a una fraternitat i a

una solidaritat per tothom desitjada. La llibertat, doncs, uneix els homes, i des del mateix moment en què els homes troben el gust d'associar-se i el plaer de l'empresa col·lectiva posen en escac l'Estat totpoderós. Apartant-se clarament de la concepció menys fecunda de llibertat que és la que mena al maximalisme insolidari del Mill de *On Liberty*, Tocqueville proclama que els homes, com més lliures, més es necessiten i més es troben. L'individualisme que secreta la igualtat —no la llibertat— és un factor esterilitzant que només pot corregir la llibertat forçant per la seva sola presència els homes a col·laborar. No hi ha llibertat sense fraternitat. De fet Tocqueville presenta la llibertat com un antídoto de l'individualisme (H. Brogan).

L'abús del poder es nodreix de l'atomització del poble. El dèspota, comenta el nostre teòric de la democràcia, perdona fàcilment els governats que no l'estimin, sempre que no s'estimin entre ells. En conseqüència la llibertat lluita contra el comandament per la via de col·laboració entre els homes i no a través de llur divisió. Tanmateix, i encara que acceptem el nou punt de vista, les coses no resulten tan fàcils. No anem a obstaculitzar la igualtat, però aquesta, igual que en un altre sentit la llibertat, és un objectiu elusiu i remot, que escapa quan semblava ja ésser a l'abast de la mà. És més, de vegades sembla com si l'augment de la igualtat econòmica disminuís la igualtat social i política. El mateix Tocqueville pensava que, per molt que s'esforci, cap poble no assolirà condicions de vida perfectament iguals per a tothom. I si

tingués la desgràcia d'aconseguir aquesta anivellació absoluta i completa, afegia, restaria encara la desigualtat dels talents, que per venir de Déu escaparà sempre al rigor de les lleis.

Del que hem dit fins aquí voldria destacar en primer terme l'ànsia irreprimible de sempre que empeny l'home cap a la igualtat. Tot seguit, voldria deixar pesar a l'ànim de tots vostès l'advertència que aquesta igualtat, com més a prop és, resulta més distant i no serà fàcil d'aconseguir. Un tercer pas en aquesta recapitulació, voldria fer-lo destacant l'evident relació i condicionament recíproc entre igualtat i llibertat. Ja hem advertit que gent important ha dit que no hi ha llibertat sense igualtat. Això és cert sempre que no s'oblidi que la llibertat exigeix també una certa mesura de diversitat. Coses aquestes difícils de compaginar. Diguem per tal d'abreujar que el preu de la llibertat és una major igualtat o, si es vol, un major grau de justícia social. Per a salvar la llibertat cal fomentar la igualtat però no pas tant que escanyem la llibertat.

Com sempre em temo que les solucions extremes són impossibles per simplistes. Tots sabem que hi ha certs anguniosos productes de la desigualtat que cap defensa de la llibertat no pot justificar. Però hi ha extrems de submissió moral que estem disposats a evitar a costa de tots els sacrificis que calguin. Sabem també que certes desigualtats, sobretot si es produeixen per damunt d'un nivell mínim, són tolerables. En especial si van acompanyades de l'esperança. El ma-

teix pot dir-se de la llibertat. Algunes de les seves limitacions menors poden consentir-se. Una breu digressió es justifica en aquest moment. Economistes i sociòlegs distingeixen entre el procés igualitari, que tendeix a la igualtat econòmica a costes de la igualtat política, i l'intent de suprimir la pobresa, que aspira a disminuir la desigualtat elevant l'esglaó econòmic inferior de la població a costes, lògicament, de l'esglaó superior. Aquesta última fórmula, basada en la definició de nivells absoluts de pobresa, permet d'anar molt lluny pel camí de la igualtat sense afectar, ans propiciant-lo, l'imperi de la llibertat.

Teories a part, la dificultat de tot punt eclèctic, si no s'ha de caure en la utopia, consisteix a determinar la justa mesura. ¿Fins on s'han d'igualar les condicions de vida dels espanyols perquè hom pugui parlar de justícia social, sense disminuir perillosament la llibertat? Mill manté una posició conservadora, tot i que ara escriu en la seva progressista *Economia Política*, quan afirma que, un cop assegurada la subsistència, la necessitat humana més urgent és la llibertat. Crec que amb això no n'hi ha prou, segons m'he esforçat a aclarir. La regla d'or podia ésser: tanta anivellació com permeti la conservació de les llibertats bàsiques. En tot cas, és clar que en matèria econòmica fa falta a Espanya igualar molt, rumb a la justícia social, sense que corrin perill, ni la llibertat, ni tan sols els incentius al treball, ni tampoc l'eficàcia del sistema. Anglaterra, Canadà, Israel són països que han avançat bastant pel camí de la igualtat perquè es parin a pensar

si nous passos en aquesta direcció podrien posar en perill la seva llibertat. Al nostre país podem moure'ns tranquils devers l'anivellació econòmica dels ciutadans sense temença de posar en perill, en molt de temps, d'altres aspectes —el polític, el social— del problema. Sento que no hi hagi dades per a parlar més concretament. Però em tranquil·litza saber que les nostres desigualtats econòmiques són en tot cas desorbitades i permeten amb tranquil·litat els primers passos. Es poden, doncs, fer salts enormes en el camí de la justícia econòmica, sense posar en perill cap parcel·la essencial de les llibertats que tot home d'Occident ha d'exigir. Dos exemples illustraran el que vull dir i alhora em permetran de baixar del món especulatiu al de la pràctica diària.

II

La situació jurídica del sòl a la ciutat de Barcelona —a qualsevol ciutat moderna amb un fort ritme d'expansió— és quelcom molt eficaç per a fomentar la desigualtat social. En aquest moment, el règim imperant es basa en la propietat privada del sòl i en una forta capacitat d'intervenció en la planificació urbana per part de l'autoritat política. És aquesta, sens dubte, la pitjor combinació imaginable. La propietat privada permet la necessària recompensa a la sempre present cobdícia de l'home. El poder discrecional del funcionari representa en mans de la burocràcia oficial una

arma capaç d'influir decisivament en el compte de resultats del sector privat. Amb això queda assentada la base d'una fructífera col·laboració entre uns i altres en detriment, és clar, de la ciutat i dels seus habitants. Em sembla que no cal que recordi aquí el que tots sabem. L'espoliació sistemàtica d'espais verds o l'apropiació indeguda dels espais dedicats a l'equipament col·lectiu; l'amuntegament de les famílies, el desgavell urbanístic i els immorals beneficis obtinguts per un grup de desaprensus, anant de bracet d'un sistema legal inadequat. És clar que s'ha de mantenir la llibertat. Però ésser lliure implica actuar en consciència. Per a això s'ha de demostrar que hom disposa d'una consciència. En cas contrari el braç de la llei haurà d'ajudar els nostres promotors fins on no arribin voluntàriament. Però la fórmula no es troba a facultar amb noves atribucions els funcionaris públics perquè puguin discrecionalment enriquir llurs amics i empobrir llurs enemics. S'ha de treure poder a la burocràcia perquè no pugui ajudar, conscientment o involuntària, els explotadors. Per a això n'hi ha prou amb promulgar lleis impersonals d'aplicació general, que escapin a l'albir dels gestors. La cosa no és pas tan difícil com sembla. A França estan proposant una de tantes fórmules possibles. Hom reconeix a la propietat privada un coeficient d'edificabilitat igual a un, per exemple. Sobre cada metre quadrat de solar el propietari té dret a aixecar un metre quadrat d'edificació (uns tres metres cúbics construïts). La resta, fins on permetin les ordenances, és propietat municipal. Si, tal volta, al Passeig de Gràcia es poden edificar deu

plantes, o sia deu metres quadrats edificats per metre quadrat de solar, una desena part de l'edificabilitat pertany al particular propietari i 9/10 al municipi. Dit altrament: si el pam quadrat es cotitza —segons càlculs de repercussió en densitat d'edificació— a quatre mil pessetes, 400 són del propietari i 3.600 corresponen a l'Ajuntament. Aquest pot optar per deixar que la iniciativa privada exhaureixi l'edificabilitat prevista a les ordenances, contra ingrés a les arque municipals de 3.600 ptes. unitat. Amb aquests diners, desenes de milers de milions en una zona com la Metropolitana de Barcelona, podran pagar-se molts equiptaments collectius. Si els edils decideixen apropiar-se els terrenys per al municipi, pagaran 400 ptes. d'indemnització al propietari, equivalents al deu per cent del valor comercial del terreny, cosa molt assequible. El propietari és amo, en tot cas, del seu terreny en coeficient u.

L'Ajuntament planificador augmenta o disminueix, per la seva pròpia qualificació del sòl, el valor que aquest li representa —al municipi, no al propietari— tant per a ingressar com per a indemnitzar. La iniciativa privada segueix amb els seus avantatges i sense els seus inconvenients. Les coses tenen un amo i no cauen en l'abandó. Es manté una part de la propietat privada, si més no perquè és una defensa contra el poder polític abusiu. El funcionari té oberta la porta financera de la planificació sense poder entrar en negociacions directes amb ningú. La loteria urbanística s'ha acabat. Al mateix temps el mecanisme de la lliure

iniciativa i del mercat segueix operant, ja que el seu funcionament no depèn del valor dels béns presos en el seu conjunt sinó de la seva lliure oscil·lació relativa. Allò que pertorba els seus engranatges és la interferència discrecional del funcionari públic. En aquest dràstic reajust és possible que sigui més aviat la propietat privada la que pugui considerar-se lesionada en perdre en certs casos quelcom així com el noranta per cent del possible valor dels terrenys. No ens alarmem. La propietat no és altra cosa que una convenció jurídica. Existia propietat privada abans que aparegués el capitalisme i segueix havent-ne als països socialistes. La propietat privada està al servei de la societat i prendrà la forma que convingui més a aquesta. A aquest respecte sols em resta recordar que John Stuart Mill, de qui ja coneixem la veta de santó d'allò que avui anomenaríem ideologia liberal immobiliària, no tenia empatx a escriure el 1848 que «la marxa normal de la societat, produeix sempre un augment d'ingressos dels propietaris de la terra donant-los una quantitat major de la riquesa de la comunitat amb independència de cap esforç o despesa de llur banda. S'enriqueixen, per dir-ho així, durant el son, sense treball, sense risc i sense economitjar». Aquest punt de vista queda espectacularment confirmat en els supòsits de creixement brutal de la població al voltant de les concentracions urbanes gegantes dels nostres dies. Per això la major part de les plusvàlues generades per la força dels fets socials històrics, al marge de la iniciativa particular, han de tornar a la societat. Per això mateix les millores, allò construït, allò que sí depèn

del sacrifici i de l'esmerç de l'home ha de restar exclòs de la municipalització. Per a acabar: Si pensem que el valor actual dels terrenys a la ciutat de Barcelona és un dels més cars del món —de 1950 a 1963 els preus dels terrenys a Espanya han crescut quatre vegades més de pressa que als Estats Units i que a Dinamarca i gairebé el doble que l'índex del cost de la vida— no ha d'estranyar a ningú el transvasament de valors de les classes més afavorides a les més pobres que proposo. Sé que aquestes transferències representen molts milers de milions de pessetes. Però es tracta d'igualar una mica la renda i la fortuna de tots els barcelonins, prenent de les plusvàlues no justificades dels uns per tal de palliar les misèries dels altres. Com que a més a més la llibertat més aviat augmenta que no pas disminueix amb la nova fórmula —encara que baixin els guanys no justificats— crec, d'acord amb la nostra regla d'or, que aquesta mesura no té malbaratament.

Un altre tema em sembla, en relació a allò que ens ocupa, d'un gran interès ciutadà i també nacional. Em refereixo a la despesa pública en l'ensenyança i la seva corresponent finançació, com a instrument al servei d'una major igualtat entre els homes. No he vingut aquí a aclaparar-vos amb estadístiques. Tanmateix podem dir, amb l'Ajuntament de Barcelona, que la ciutat tenia el 1968 un dèficit físic i funcional per a l'ensenyament primari, mitjà i parvulari de 119.575 places, a les quals s'havia d'afegir 9.588 a punt de periclitat per obsoletes. Al seu torn l'Ajuntament preveia fins

1974 unes necessitats noves de 77.179 places. Essent evident que no es deuen haver pogut subministrar en llur totalitat, és clar que les noves necessitats deuen haver engruixit en part el dèficit inicial indicat. Però no és sols això. Donat que el dèficit municipal es dona en escoles del sector públic, em sembla segur que on la fretura d'escoles esdevé més greu és a les barriades pobres, ja que les altres es defensen amb l'ensenyament del sector privat. Si, com tots pensem, l'ensenyament és el factor determinant dels futurs ingressos dels ciutadans, així com de llur posició social i de llur quota en el repartiment polític de poder, ens trobem en aquesta qüestió davant d'un tràgic malbaratament de recursos humans —vocacions i capacitats que es frustren— i alhora davant d'un focus gravísim de desigualtat i injustícies socials. D'altra banda ¿quin grau de llibertat és possible entre la incultura general? Pràcticament cap.

A d'altres països —Anglaterra, en concret— s'han preocupat molt per aquest tema. El problema ha seguit generalment pels següents passos. Originalment, l'ensenyança era quelcom reservat a una *élite*, a una minoria dintre de cada grup d'edat, en els seus distints esglaons. Aquesta *élite* se seleccionava originalment per naixença i després per diners. Estudiava el qui podia pagar els seus estudis. Un pas endavant es va donar quan es digué que l'accés a l'ensenyament quedava reservat als qui demostraven un coeficient d'intel·ligència determinat. Només a ells i a tots ells. L'ensenyament era gratuït per a aquest grup. És allò

que s'ha anomenat la versió dèbil de la igualtat d'oportunitats (A. Crossland). Avui dia s'està fent un pas més i es tendeix a acceptar una versió forta del concepte d'igualtat d'oportunitats. Segons ella la intel·ligència del nen no és pas una qualitat estrictament innata. Depèn també del medi social i econòmic en què el nen es desenrotlla. Llavors la igualtat d'oportunitats s'ha d'entendre com el dret igual de tots els nens a adquirir un coeficient d'intel·ligència determinat. Això implica, no ja que tots els nois d'una mateixa edat i intel·ligència tinguin igual accés a les distintes etapes d'ensenyament, sinó que els fills de llars pobres han de rebre més i millor ensenyament que els altres, com a única manera de compensar deficiències econòmiques i socials que impedeixen el desenvolupament de llur quota d'intel·ligència innata. Observi's que aquest concepte representa un canvi radical d'enfocament. No es tracta ja de reclutar, mitjançant els adequats procediments de selectivitat i amb tota imparcialitat, les millors intel·ligències del grup social amb independència de llur origen social i mitjans econòmics, i amb mires a formar una classe dirigent. Per a molts amb això no n'hi ha prou. Amb això no sortiríem —a llur judici— d'un criteri d'eficàcia en l'aprofitament del més escàs dels recursos, que és el talent. Es tracta, amb la nova versió, de crear una societat més igualitària en la qual —segons mots del ministre anglès Anthony Crossland— la igualtat d'oportunitats es definiria com la situació en què cada infant tingui una possibilitat igual de desenvolupar la seva vocació i la seva personalitat amb independència del seu coeficient d'in-

telligència, la qual cosa implicaria impartir una superior educació al nen menys intel·ligent que al més brillant. Com és lògic això acaba amb el criteri de selectivitat, que és un instrument al servei de la productivitat. No anem a escollir necessàriament els millors, sinó que donarem a tots igual ocasió de formar-se espiritualment. Els perills d'aquesta positura són clars. Com mantenir la qualitat amb l'augment del nombre? ¿Com no caure de fet en la degradació de l'educació dels bons en comptes de millorar l'ensenyament dels dolents? Tot això té un aire molt utòpic. Conforme. Però, ¿com no fer nostres les frases d'un comitè parlamentari britànic (Plowden Committee) quan demana «discriminació positiva» a favor de les escoles i de llurs alumnes, molt més enllà de l'assignació de recursos? Les escoles en barris i suburbis deficitaris i pobres han de tenir prioritats clares en molts d'aspectes. (Més inversió en edificis i material d'ensenyança, millors sous per als mestres, més llibres, menys alumnes per mestre, que en els sectors acomodats de la ciutat.) «La justificació de tot això ha de trobar-se en el fet trist que les llars i veïnats d'on procedeixen molts de llurs alumnes proveeixen reduït suport i estímulo a les ambicions intel·lectuals. Les escoles han de compensar el medi ambient.»

Contra el que creuen els socialistes, jo opino que els partidaris de la lliure iniciativa podem i devem fer nostre aquest punt de vista. (La formació de l'home ha estat sempre al centre de les nostres preocupacions. Llegeixi's, entre tants, J. S. Mill.) Els seus avantatges humans són clars. L'educació no és tan sols una manera de manejar la *performance* de l'home,

sinó que és quelcom que determina la qualitat de vida de cadascun de nosaltres. És alhora una manera d'eleva-
var la nostra capacitat de producció i la qualitat del
nostre consum vital. L'educació no pot enjudiciar-se
només per la seva repercussió sobre l'eficàcia produc-
tiva. D'altra banda, els seus defectes d'eficàcia són con-
trolables si queda clar que es tracta de millorar els
menys bons, no pas de frenar els millors. I, per últim,
¿qui assegura que la «discriminació positiva» no ob-
tindrà a la llarga un millor aprofitament dels talents
de la societat? Al cap i a la fi en tota societat moderna
cada vegada més industrialitzada, fins i tot els menys
aptos han de realitzar treballs més especialitzats i allò
que en ells hom despengui de més, serà també renda-
ble. En teoria la discriminació positiva no s'oposa a la
formació d'una *élite* dels cervells encara que aquest
no és el seu principal objectiu. Simplement vol a més
a més el perfeccionament humà de tothom, sense lí-
mits ni restriccions basades en la dotació intel·lectual
inicial. El millor dels móns em sembla, si és que re-
sulta possible.

En la pràctica, en canvi, no podem oblidar que a
Espanya encara l'ensenyament no és de debò gratuït
i no hi ha escoles per a tothom; que les que hi ha
tenen mancances funcionals greus; que les que fun-
cionen són per als rics més que per als intel·ligents...
En un mot, que som a la prehistòria de l'ensenyament
social. D'aquesta prehistòria s'ha de sortir precipita-
dament, ja que aquest és un dels camins més eficaços
en direcció a una major igualtat econòmica i social
entre els espanyols. Alhora que ningú no gosarà afir-
mar que una societat culta i il·lustrada pugui coartar
per aquest fet la llibertat de l'home. Al contrari.

III

D'aquesta manera podríem presentar infinitat d'exemples, que demostren com es pot arribar a una societat més justa i més igualitària, sense perdre ni un àpex de la dosi de llibertat que requereix el progrés de la vida civilitzada. En aquest punt convé recapitular i definir un nivell absolut de pobresa per sota del qual no hagi de quedar ningú. S'ha de cercar una manera justa de finançar-lo, cosa que només es pot aconseguir mitjançant una fiscalitat progressiva assistida de mesures complementàries com la que proposo en relació a la propietat del sòl urbà. Si això no satisfà en un temps prudencial, res no impedeix l'adopció de mesures més dràstiques, en el ben entès que, com més dràstiques siguin, més difícil serà de servir l'equilibri necessari entre igualtat i llibertat.

Fa algun temps vaig fer un càlcul, desgraciadament molt poc precís, de quins podrien ésser els requisits mínims que haurien de complir-se per tal de situar la població del país per damunt d'aquest nivell mínim per sota del qual no s'hauria de trobar cap de nosaltres. La llista de primeres deficiències a suplir comprenia:

Ensenyament gratuït a tots els nivells, inclòs l'universitari amb una intensitat comparable a l'europea: 395.000 milions.

Ajut adequat als minusvàlids: 80.000 milions de pessetes.

Pensions decents als ciutadans de més de 65 anys: 279.000 milions de pessetes.

Retirs i pensions a les mestresses de casa, que han aguantat llurs famílies i marits, en acte de paciència més que regular: 179.000 milions de pessetes.

Servei hospitalari suficient i gratuït: 62.000 milions.

Ingressos mínims adequats per família, treballin o no treballin els seus membres: 79.000 milions de pessetes.

Sumant el cost dels epígrafs anteriors, resulta que la correcció d'aquestes desviacions més crasses de la justícia social costa un milió setanta-quatre mil milions de pessetes. És clar que unes xifres comporten una doble comptabilització, d'altres poden reduir-se i la majoria són insuficients. Ara només vull despertar la inquietud social que la situació requereix. Pensi's que la xifra de 1.074.000 milions de pessetes abans indicada, necessària per a atendre unes mínimes necessitats socials, compara eloquentment amb els pressupostos consolidats de les administracions públiques, que ascendiren més o menys aquesta mateixa xifra el 1974. O amb les despeses de la Seguretat Social i similars que importaren quelcom així com la meitat de la mateixa. Certament que part d'aquestes despeses noves que ara proposo ja eren compreses en els pressupostos actuals del sector públic. Però no és menys cert que aquests canalitzen a Espanya a penes un poc més de la cinquena part del producte nacional brut.

En canvi als països de l'O.E.C.D., amb els quals desitgem comparar-nos, hom tendeix a mobilitzar el 40 % i més del producte nacional brut a través del sector públic. Per a prendre un exemple entre diversos, les nostres despeses d'educació pública amb prou feines sí arriben a la tercera part del que he suggerit com a mínim necessari en aquest mateix discurs. De manera purament intuïtiva crec que per a posar-nos en un nivell estricte de compensació dels desequilibris socials més escandalosos haurem de doblar la despesa pública. O, si es vol, haurem de multiplicar per dos la pressió fiscal. Però haurem de doblar-la no per igual per a tothom, sinó a base de dues modificacions essencials en el nostre sistema i en els nostres hàbits fiscals. En primer lloc, per tal de fer justícia, caldrà que el nostre sistema tributari sigui progressiu, cosa que ara no és, si més no pres en el seu conjunt. En segon lloc, caldrà acabar amb aquest esport nacional espanyol que és l'evasió fiscal. Tots evadim i més que ningú evadeixen impostos els rics. Perquè volen, com tots, i a més a més perquè poden. Crec que hom pot afirmar que els espanyols deixen, per terme mitjà, de pagar una cosa així com del 50 al 70 de les bases imposables que deriven de la legislació vigent. Aquest contribuïent que anomenarem «normal» amb l'indicat coeficient d'evasió haurà de pagar entre 4 i 5 vegades més del que paga ara. Un treballador que només pot evadir el 10 % pagarà el que ara paga, incrementat en aquest 10 % que ara evadeix i la suma doblada. Un professional de moda, un comerciant individual, un especulador de terrenys que segurament evadeix el

90 % de les seves obligacions fiscals, veurà el que ara paga multiplicat per deu i després doblat. O sia que, si ara paga dues-centes mil pessetes, a l'Espanya igualitària del futur pagarà quatre milions de pessetes. I això sense haver entrat encara en la major progressivitat del sistema tributari. El preu que paguem per la llibertat és el d'una major igualtat econòmica. Lliurant una part considerable dels resultats materials de la nostra llibertat, n'assegurem les essències —espirituals més que res. Si a més a més amb els nostres pagaments fem possible l'aixecament del nivell de vida per a tothom, em sembla que el preu de la llibertat que avui proposo és, en veritat, molt passador.

IV

En aquest ja llarg periple pels camins de la igualtat a Espanya crec que deureu haver advertit que he seleccionat, per tractar-los amb més detall, dos problemes que, si bé tenen repercussions nacionals, són, primer de tot, problemes locals: em refereixo a la política del sòl que és quelcom primordialment urbà i a la política d'educació que afecta de manera distinta les zones i ciutats amb característiques culturals diferencials. Després he plantejat una visió de conjunt —a nivell nacional per dir-ho així— de tantes coses que s'han de fer amb mires a una major justícia social i que al nostre país si més no, disten molt de posar en perill la imprescindible llibertat. Perquè ja hem

dit que la nostra missió no és pas frenar la marxa cap a la igualtat, sinó facilitar-la de tal manera que no minvi indegudament la llibertat. Aquesta és, al meu juí i al juí de Tocqueville, la gran missió del polític. Crec que cal dir que el dilema indicat, si ha de resoldre's favorablement, exigeix qualche requisit important. A fi de comptes estem disposats a sacrificar quelcom de la nostra llibertat, en ares d'una major justícia econòmica, però no la sacrificarem en cap altre altar. Hem de cercar maneres d'atènyer tots dos objectius alhora. I si això en un pla lògic sembla difícil, en la pràctica pot aproximar-se bastant. A nivell urbà calen diners i fórmules descentralitzades d'administrar-lo. A nivell nacional calen diners recollits equitativament per un autèntic procés democràtic. La primera qüestió fa referència a la democràcia geogràfica o horitzontal i la segona a la democràcia social o vertical. Tots dos vessants són complementaris. Els exposaré simplement a nivell tècnic, ja que les meves idees polítiques, tant en matèria de nacionalisme català com de parlamentarisme polític, són conegudes i per descomptat discutibles. Els arguments tècnics em semblen més difícilment rebatibles i més apropiats a l'austeritat d'aquest claustre. És curiós d'observar i m'agrada constatar-ho, que la descentralització política i el govern representatiu són dues de les tècniques, entre d'altres, que Tocqueville remarca de l'experiència americana, per tal de defensar la llibertat. A nivell local s'ha d'imposar la descentralització o més ben dit l'autogovern a tot allò que correspongui al seu àmbit. ¿Quin és l'àmbit apropiat? Sempre serà aquell nivell admi-

nistratiu inferior o ens jurídic més petit que pugui resoldre el problema amb eficàcia. És molt probable que els residents de Barcelona sàpiguen millor que cap funcionari resident a Madrid, a centenars de quilòmetres de distància, per on els estreny la sabata. Nosaltres, sabem millor que ningú, em sembla, si preferim més hospitals, més escoles o millors transports públics. I quedi clar que el procés descentralitzador no es para al nivell municipal. De la mateixa manera que certs problemes ultrapassen el seu àmbit i s'ha de pensar en l'Àrea Metropolitana, d'altres poden i deuen resoldre's a nivell de suburbi o de barri. Fa més de 200 anys, d'ença de la naixença de la societat industrial, que hom diu que la cosa pública no pot administrar-se de forma centralitzada. Amb el fenomen contemporani de la gran ciutat sobretot, que no és accident sinó una característica inevitable del desenvolupament industrial i del progrés econòmic, la necessitat de descentralitzar ja no es discuteix. Molts dels grans i petits problemes de tots els països són ubicats a llurs metròpolis. Els qui els sofreixen han de resoldre'ls personalment. Resulta estèril i fatu voler que adoptin solucions gents llunyanes que ni viuen els problemes, ni els coneixen a penes i l'interès de les quals és dèbil per repartit entre tantes qüestions de nivell estatal central. És a Barcelona on hem de resoldre les nostres dificultats. Així ho exigeix entre d'altres coses l'eficiència de la gestió pública. Emperò, el caràcter bastant innocu de la paraula descentralització no ha pas de tranquil·litzar ningú. Es tracta de transferir una gran tallada del poder polític del centre a la

perifèria. I es tracta que aquest poder neixi aquí, des d'avall cap amunt. Dit altrament, el Govern de Barcelona ha d'ésser veritable autogovern, del poble, per al poble i amb el poble, per la via electoral secreta, universal i lliure entre els residents. El que jo proposo no té res a veure amb la desconcentració. Si se'ns ha de transferir la iniciativa en l'atac als problemes, tal com l'eficàcia política i administrativa exigeix, hem de poder designar aquells de nosaltres que ens van a dirigir en la lluita contra les dificultats locals. Gents d'aquí responsables davant la ciutat, elegits per executar els programes que la majoria dels nostres conciutadans prefereixin. ¿Amb quina autoritat prendrien uns modestos dignataris locals, designats a dit des de Madrid, decisions tan greus com les que cal prendre avui dia a les grans ciutats? El centralisme autoritari esdevé ineficaç. La descentralització, sense democràcia esdevé grotesca.

Passem ara a l'altre vessant del procés: la democratització vertical. A nivell nacional ja hem dit que la justícia social comporta un increment aclaparador de la pressió fiscal. Ara bé, mentre a Espanya segueixi l'evasió fiscal generalitzada no es podran reunir els cabals que requereixen els nous programes de despeses públiques i, cosa més greu, no es podran recaptar d'una manera equitativa, o sia amb una tendència fortament progressiva. I per tal que hom pugui eradicar el frau fiscal cal comprometre el contribuent. I no ens enganyem: a fi que els ciutadans ens sentim solidaris amb la gestió fiscal de l'Estat i paguem les

nostres quotes sinó amb alegria, almenys amb convenciment, cal que hom ens consulti sobre la suma, classe i repartiment dels impostos, i cal sobretot que hom ens consulti sobre el destí de la despesa pública. I això, irremediablement, només s'aconsegueix mitjançant un parlament, plenament representatiu, elegit lliurement i democràtic, mitjançant l'acció dels partits. D'ençà que l'any 1.215 els barons anglesos imposaren la magna carta al poder reial i, abans encara, d'ençà que els catalans iniciaren la història del govern parlamentari amb les convencions de Pau i Treva de Toluges, han calgut 800 anys per a perfeccionar el sistema parlamentari i pluralista i no hi renunciarem a aquestes altures. Sense aquest conducte de democràcia autèntica, la nova política igualitària fracassarà no sols per motius ideològics, sinó sobretot per la fallada tècnica de no haver pogut heure el govern autoritari la solidaritat i el respecte del contribuent. O sia que per a arribar a la justícia social en la llibertat, que em sembla l'única forma decorosa de convivència, calen, almenys, dues coses: descentralització de la gestió pública fins al límit final que les exigències tècniques del concepte imposen, i participació popular i parlamentària en la política fiscal i en la determinació i destinació de la despesa pública. Perquè, senyors, segle i mig després d'escriure-ho, Tocqueville segueix tenint raó quan ens adverteix que no són ni l'ús del poder ni l'hàbit de l'obediència els qui rebaixen l'home; sinó l'emprament d'una autoritat que consideren il·lègítima i la submissió a una força que estimen usurpada i opressora.

V

Ara voldria separar-me de vostès amb una emfàtica advertència final. El liberalisme, crec que es desprèn del que porto dit, és abans que res una posició moral d'autocontrol de les pròpies passions i interessos. La llibertat no té defensa sense un lliurament deliberat i viril —no cal desfer-se en llàgrimes— a la generositat i a la fraternitat envers els nostres germans.

Cercant les simplificacions necessàries a aquesta mena de discursos, hom pot afirmar que la moralitat es correspon en gran mesura amb l'austeritat. Austeritat a taula, austeritat al llit i austeritat en el consum i molt especial en matèria de diners. Que quedi clar que allò que justifica les diferències de Renda entre particulars —a part de moderats estímuls al treball— és la necessitat d'estalviar i invertir amb destinació a la imprescindible acumulació de capital, de tal manera que la llibertat esdevingui més protegida del que seria el cas si el procés quedés exclusivament en mans del capitalisme de l'Estat monopolista. En canvi, allò que hom destini al consum ha de ser tan poc com sigui possible, perquè volem mantenir-nos austers, i ha d'ésser bastant igual entre tots, perquè aspirem a ésser justos. La despesa sumptuària dels

rics ha d'ésser proscrita. La llibertat és per a pensar, per a dir, per a protegir i ajudar. Només molt al final hom tolera la llibertat de guanyar. No hi ha llibertat per al mal. Els liberals més ortodoxos (M. Friedman) pensen que l'esfera de la consciència és incumbència de cadascú. D'acord. Sempre que la nostra consciència operi i estigui sensibilitzada per als grans problemes humans i socials del món d'avui.

El mateix J. S. Mill advertia contra la suposada bonat de les inclinacions naturals de l'home (M. Cranton). Tot atribut respectable de la humanitat —inclosa la llibertat— és el resultat, no de l'instint sinó de la victòria de l'home sobre l'instint. La nostra idea de llibertat no es contradiu amb la «llibertat de la veritat» de Marx i d'altres pensadors. ¿Per ventura no sabem des dels evangelis fins a José Celestino Mutis que la veritat ens farà lliures? Però també sabem (F. D. Roosevelt) que la veritat sols es troba si hi ha llibertat per a cercar-la.

Tocqueville, naturalment, advertia que el govern democràtic requereix per part de tots intel·ligència, moralitat personal i molta dedicació. Però sobretot, afirmava solemnement, la llibertat no pot establir-se si no és damunt una sòlida base moral. La insolidaritat de l'individualisme duu al més baix materialisme, que es generalitza com un nou codi de conducta. I en una d'aquestes frases lapidàries que li són pròpies ens adverteix que ell «no retreu a la igualtat que arrossegui els homes cap als goigs prohibits; allò que li censura asprament és que els absorbeixi del tot en la recerca dels plaers permesos».

Aquesta complaença en les delectances personals és el taló d'Aquilles de l'home lliure, precisament perquè forma part de les inclinacions naturals de l'home. En la seva denúncia participen tots els qui hi veuen més enllà de llurs nassos. Des de Nietzsche fins a Mao. Fins i tot el Mill del progrés, que de vegades es descobria vocació de predicador, denunciava amb mots que han fet fortuna la incontinència dinerària del Estats Units, on, al seu judici, «...tot un sexe dedica la vida entera a caçar dòlars, mentre l'altre sexe la dedica a criar caçadors de dòlars».

Quedi, doncs, ben clar que estem disposats a defensar la llibertat a peu i a cavall. Però no pas per les recompenses materials que la llibertat de vegades permet, sinó perquè una vida sense llibertat no mereix ésser viscuda. Tocqueville i jo, permeteu-me la immo-dèstia, cloem aquest parlament urgint-vos a no oblidar que «en tots els temps allò que ha atret certs homes seleccionats per la providència a la llibertat, ha estat la llibertat mateixa i la llibertat sola, amb independència de qualsevol recompensa...».

«...Qui hi cerqui quelcom més que l'ansia d'ésser lliures és que ha nascut per a ésser esclau...»

I res més. Moltes gràcies.

Dipòsit Legal: B. 40254 - 1975
Termograbado Español - Ventalló, 6

